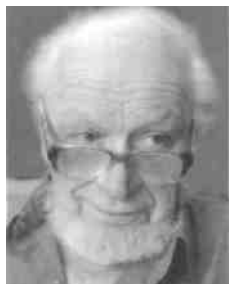

K fyziognomii prezidentury

Veřejná debata Klaus-Švejnar zanedbává otázku charakteru prezidentské funkce

Zdeněk Slouka

(1923) je profesor politologie. Byl politickým analytikem při americké okupační armádě. Přednášel na New York University, Columbia University, dále na univerzitě ve Washingtonu a na Lehigh University v Pensylvánii a naposled na Univerzitě Karlově. Od roku 1992 žije trvale v Praze.

Veřejná debata o přednostech a záporech Václava Klause a Jana Švejnar je ještě víc rozdrtila už tak rozbředlou představu o tom, jakou prezidenturu si česká společnost přeje a potřebuje. Přispělo k tomu i zcela neproduktivní hledání modelů v minulosti: tvary prezidentur Masaryka, Beneše a Havla vzešly z imperativů velmi odlišných dob. Toto je opět jiná doba, i my jsme jiní.

V současné debatě je příliš mnoho emocí a příliš málo politické rozvahy: téměř nikdy se neklade otázka o žádoucím charakteru prezidentury, aby její držitel odpovídal funkci, kterou vymezují ústavní principy parlamentní demokracie. Kandidáti Klaus a Švejnar jsou znovu a znovu dotazováni na své názory o americkém radaru v Brdech, o Evropské unii, o reformách ekonomiky, školství, zdravotnictví atd. Je sice dobré znát myšlení příštího prezidenta, ale pro vytváření státní politiky České republiky to není důležité, neboť tvorba státních postojů není v mandátu prezidentury. To patří parlamentu a vládě. Názory panů Klause a Švejnar na radar, EU, euro či ameliorace globálního klimatu neurčují směr české politiky, ať kterýkoliv z nich vstoupí na Hrad. Ústavní pravomoc prezidenta je omezena. Nepodepíše-li zákon, který se mu nelíbí, může být přehlasován a pak je sám zákonem vázán.

Je však v povaze a v tradici české společnosti, že chová prezidentský úřad ve velké vážnosti, a úcta k úřadu se do nemalé míry přenáší na jeho držitele. Prezidentura je tak zdrojem vlivu na utváření politických perspektiv občanské společnosti, které se více či méně odrážejí v programech politických stran a odtud, v rozumně fungující demokracii, prostupují do formulace státních politik. Právě tato velká míra vlivu vyžaduje od prezidenta úměrnou míru rozvahy a odpovědnosti.

Mluví státní

Prezidentura je úřad politický, politik není básník, který může ve svých verších vyjádřit cokoliv kdykoliv. Prezidentura není svobodné povolání, tudíž ta česká žádá po svém držiteli zdrženlivost a střetlivost, aby nedocházelo k přílišnému střetu mezi prezidentovým vlivem a jeho omezenými ústav-

ními právy. Veřejná debata Klaus-Švejnar toto kritérium zanedbává, i když je snad výraznější mezi parlamentními voliteli.

Význam zdrženlivosti a odpovědnosti je daleko patrnější při prezidentských zahraničních cestách. Prezident není samorost, i když je v zahraničí na ryze soukromém výletě. Cizina ho stále vnímá jako prezidenta České republiky. Podle ústavy prezident „zastupuje stát navenek“. Stát, nikoliv sebe. *L'état, c'est moi* neplatí. Prezident je pouze mluvčím státu, jeho demokraticky přijatou politiku nemůže za hranicemi zpochybňovat, nebo dokonce odmítat. Sklon k takovému konání pouze zpochybňuje kvalifikaci kandidáta na prezidenturu.

V současné debatě je příliš mnoho emocí a málo rozvahy.

Jednou z kvalifikací kandidáta na prezidentský úřad - ozvalo se ve veřejné debatě - má být zkušenost v partajní politice, neboť politiku státu vytvářejí politické strany. Bylo už řečeno, proč je tento požadavek těžko srozumitelný a také vratký - v české parlamentní demokracii se prezident nepodílí na formálním vytváření státních politik, jeho ústavní mandát mu dovoluje jen cen-zurní zásahy bez konečné autority. Je jistě nutné, aby prezident rozuměl životu politických stran, ale tuto znalost nemusí nutně čerpat jen z dlouhé osobní angažovanosti v partajní politice. Taková angažovanost dokonce bývá spíše přítěží v řádném plnění prezidentské funkce.

Slavný a ryzí Čech

Veřejná debata o příští prezidentuře zvýraznila dvě charakteristiky. Bylo opakovaně slyšet, že na Hrad má vstoupit člověk, který je občanům dobře znám a který je ryzím Čechem. Toto ovšem zapříčinila osobnost Jana Švejnar a do debaty tak vstou-

pily silné emocionální prvky na úkor racionality. Což neznámá, že mohou být brány na lehkou váhu.

Přeučtivý postoj českého občana k prezidentskému úřadu přímo volá po tom, aby na Hrad vstoupila osobnost široce známá, ne-li přímo slavná, i když samotný původ této slávy ustupuje do pozadí. Napsal jeden z účastníků debaty: *i když s ním nesouhlasím, alespoň ho znám*. Osobní proslulost kandidáta ovšem ještě neznámá, že je i jinak způsobilý pro prezidentský úřad. Proslulými i slavnými se to hemží.

V požadavku, že na Hrad má vstoupit nejen Čech, což je samozřejmé, ale ryzí Čech, vítězí emocionalita nad racionalitou. Jan Švejnar je mnohými považován za Čecha méně než ryzího, protože nějakých dvacet let žil v Americe. Z toho má vyplynout, že jeho loajalita ke Spojeným státům přinejmenším oslabila jeho loajalitu k České republice, že se českému státu a jeho kultuře odcizil, že nerozumí českému životu. To jsou dosti odvážné závěry. Potkal jsem Čechy, kterým už po pěti letech v cizině dělala potíže samotná čeština, nebo to alespoň předstírali. Potkal jsem jiné, kteří po téměř půl století za hranicemi nepřestali být „ryzími“ Čechy se vším všudy - rád se k nim počítám.

Představa, že kdo jednou žije delší dobu v cizině, stává se cizincem, protože absorbuje a přijme cizí hodnoty, je představou nanejvýš primitivní. Masaryk vystudoval filozofii ve Vídni, devět let byl poslancem rakouské říšské rady, řadu let strávil v Americe. Spisovatel Zdeněk Němeček strávil roky v Rusku, mnoho let v Americe, ve Francii, ve Španělsku, v Dánsku - a je zjevné, že Masaryk i Němeček byli Čechy „ryzejšími“ než třeba pan Grebeníček nebo pan Sládek, kteří prakticky z Česka nevytáhli paty.

Tím se ovšem otevírá otázka jiná, natolik choulostivá, že jí sluší jen letmý dotek. Jde o definici ciziny. Nežili jsme my Češi v cizím státě, vystaveni cizí kultuře a cizím hodnotám, v prvním rakousko-uherském protektorátu, celkem ještě fešáckém, v druhém nacistickém a v třetím, nejdelším komunistickém? Kolik z nás zůstalo Čechy ve smyslu českých demokratických tradic? Kolik přešlo na jiné škály hodnot?

Polovinu třetího protektorátu strávil Jan Švejnar v Americe, vystaven hodnotám systému demokratického a natolik otevřeného, že dává porozumět i křehkosti a slabinám demokracie.

Parlamentní volitelé to nebudou mít snadné, neboť kvalifikace kandidátů na prezidentský úřad jsou přinejlepším matné. Možná si to mnozí usnadní, abdikují na vlastní myšlení a ponechají volbu partajnímu handlu. Ale možná se najde dost těch, kteří myslí po svém. ■